

**სოფლის მეურნეობის აღწარმოების
სახელმწიფო მხარდაჭერის
ეკონომიკური მექანიზმი**

ზაზა გოიშვილი
სტუ დოქტორანტი

რეზიუმე

აგრარული სფეროს სახელმწიფო მხარდაჭერის ეკონომიკური ბერკეტების ქვეშ უწინარეს ყოვლისა განიხილება ფასწარმოქმნის რეგულირება და სოფლის მეურნეობის პროდუქტებზე საბაზრო მოთხოვნა-მიწოდების შესატყვისად ფასების ჩამოყალიბება, პროტექციონისტული პოლიტიკა, საფინანსო-საკრედიტო მხარდაჭერა, საგადასახადო რეგულირება, დარგისა და აგრარული ბაზრების სახელმწიფო მართვა.

საბაზრო ეკონომიკა მჭიდროდ უკავშირდება სახელმწიფო მხარდაჭერის ეკონომიკურ ბერკეტებს. ამ უკანასკნელის უგულვებელყოფას მივყავართ სოფლის მეურნეობის წარმოების დონის დაცემასთან, ინფლაციასთან, მოსახლეობის ცხოვრების დონის დაქვეითებასთან.

საქართველოში აუცილებელია გადაიხედოს სახელმწიფო დონეზე ფერმერული მეურნეობების მიერ განეული ხარჯების კომპენსირების საკითხი და სახელმწიფო რეგულირების დახმარებით შესაძლებელი გახდეს აგრარულ-პოლიტიკის იმგვარი წარმართვა რომ მისგან მოდიოდეს მოსალოდნელი საშიშროების და კრიზისის გაფრთხილება და არა კრიზისები მართავდნენ ჩვენ აგრარულ ეკონომიკას.

საკვანძო სიტყვები: აგრარული პოლიტიკა, კვლავწარმოება, აგრარული სფერო, აგრობიზნესი, ეკონომიკური მექანიზმი, სახელმწიფო რეგულირება, ფასწარმოქმნა, სახელმწიფო მხარდაჭერა.

ქირითალი ტაქსტი

ქვეყანაში სოფლის მეურნეობის განვითარების საქმეში მნიშვნელოვანია სახელმწიფო მხარდაჭერა, რადგან ეკონომიკის ეს სექტორი არსებითად განსხვავდება სპეციფიკით სხვებისაგან. აგრარული სექტორის მარეგულირებელი ეკონომიკური ბერკეტების ამოქმედებით სახელმწიფო უზრუნველყოფს სოფლის მეურნეობაში დასაქმებული სუბიექტების შემოსავლების გაზრდას, რაც პირდაპირ დაკავშირებულია ამ სექტორში დასაქმებული მოსახლეობის ცხოვრება პირობების გაუმჯობესებასთან და აგროსასურსათო სექტორის პროდუქციის გაფართოებულ აღწარმოებასთან.

აგრარული სფეროს სახელმწიფო მხარდაჭერის ეკონომიკური ბერკეტების ქვეშ უწინარეს ყოვლისა განიხილება ფასწარმოქმნის რეგულირება და სოფლის მეურნეობის პროდუქტებზე საბაზრო მოთხოვნა-მიწოდების შესატყვისად ფასების ჩამოყალიბება, პროტექციონისტული პოლიტიკა, საფინანსო-საკრედიტო მხარდაჭერა, საგადასახადო რეგულირება, დარგისა და აგრარული ბაზრების სახელმწიფო მართვა.

ეკონომიკის სხვა დარგებისაგან განსხვავებით აგრარული სექტორისათვის დამახასიათებელია მთელი რიგი თავისებურებანი, კერძოდ თანამედროვე სოფლის მეურნეობა ეფუძნება დარგთაშორის სისტემას, რომელიც მას აწვდიან წარმოების საშუალებებს (სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკას და მონწყობილობებს, სასუქებს, მცენარეთა დაცვის საშუალებებს და ა.შ.). გადაამუშავებენ სასოფლო-სამეურნეო ნედლეულს და ახორციელებენ მზა სასურსათო პროდუქციის რეალიზაციას მომხმარებლებამდე. სოფლის მეურნეობის ინტეგრირებული კავშირების მნიშვნელობა მრეწველობასთან და ვაჭრობასთან შეფასებული იქნა ჯონ დევისის მიერ, რომელიც მიიჩნევს რომ აგრობიზნესი მოიცავს ყველა ფერმერულ ოპერაციას დამატებული პროდუქციის წარმოებისა და განაწილებით, რომელიც აუცილებელია ფერმერული (გლეხური) მეურნეობების და სასოფლო-სამეურნეო საწარმოების (აგროფირმები, სას. სამ. კოოპერატივები) მომარაგებისათვის. ამ უკანასკნელს დამატებული ოპერაციათა ჯამი, რომელიც მოიცავს სოფლის

მეურნეობის პროდუქციის ტრანსპორტირებას, შენახვას, გადამუშავებას და განაწილებას. ამდენად აგრობიზნესი მოიცავს ოპერაციასა საერთო ჯამს, რომლებიც ჩართული არიან კვების პროდუქტების წარმოებასა და განაწილებაში. სწორედ აგრობიზნესის ერთ-ერთ ძირითად მამოძრავებელ რგოლს წარმოადგენს სოფლის მეურნეობა.

დღეისათვის საქართველოს სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულია მომუშავეთა 3-ჯერ მეტი რაოდენობა, ვიდრე ნებისმიერ განვითარებულ ქვეყანაში. საქართველოში სოფლად მომუშავე ერთ დასაქმებულზე მოდის მაქსიმუმ 5 ადამიანი, რომელიც დაკავებულია მომსახურებით, პროდუქციის გადამუშავებით, ვაჭრობით. მათ შორის ნახევარზე მეტი დაკავებულია სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის რემონტით. აშშ-ის სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულ ერთ მომუშავეზე მოდის 14 კაცი, რომლებიც დაკავებულნი არიან ტექნიკური და ტექნოლოგიური მომსახურებით. სამწუხაროდ უკანასკნელ პერიოდში საქართველოს სასურსათო კომპლექსმა მიიღო დაუბალანსებელი დარგობრივი სტრუქტურა, რომელიც ხასიათდებოდა სოფლის მეურნეობის ჰიპერტროფული განვითარებით. რადგან სასურსათო სექტორში დასაქმებული სამეურნეო სუბიექტები მოკლებულნი იყვნენ ელემენტარულ ეკონომიკურ უფლებებს და სახელმწიფოს ქსელის საშუალებით რეალიზდებოდა სოფლის მეურნეობის საბოლოო პროდუქციის 70%. სახელმწიფო გვევლინებოდა სოფლის მეურნეობის პროდუქტების მწარმოებლისა და რეალიზატორის როლში მე-20 საუკუნის 90-იანი წლებიდან ქვეყანაში განხორციელებული ეკონომიკური და პოლიტიკური რეფორმების შედეგად საბაზრო ეკონომიკურ ურთიერთობებზე გადასვლის პირობებში უკვე სახეზე გვაქვს აგრარული სფეროს სახელმწიფო რეგულირების საბაზრო პრინციპების სიჭარბე.

აგრარული სექტორის სახელმწიფო რეგულირების პრინციპებიდან გამომდინარე აღსანიშნავია შემდეგი:

- მოთხოვნა-მიწოდების რეგულირება;
- მეცნიერულ-ტექნიკური მიღწევების დანერგვის სტიმულირება აგრარულ სექტორში;

- სოფლად ტერიტორიალურ-სოციალური ინფრასტრუქტურის შექმნა;
- სამეურნეო სუბიექტების ინფორმაციული უზრუნველყოფის სისტემის შექმნა;
- სოფლის მეურნეობისა და გადამამუშავებელი მრეწველობის პროდუქციის სერტიფიცირება.

აგრარულ ურთიერთობათა თეორიაში სახელმწიფოს მხარდაჭერის ქვეშ მოიაზრება ლოგიკური და ისტორიული საფეხური სოფლის მეურნეობის განვითარებისა და სხვადასხვა სამეურნეო სუბიექტებს შორის ურთიერთობის ფორმირებისა. აგრარული სექტორის საბაზრო პრინციპებით რეგულირება უკავშირდება, ერთი მხრივ, სახელმწიფო და ადგილებზე ტერიტორიული მართვის ზემოქმედებას და, მეორე მხრივ, კერძო სუბიექტებს შორის ურთიერთობას. ეს უპირველეს ყოვლისა ეხება მწარმოებელთა პასუხისმგებლობას წარმოებული პროდუქციის ხარისხზე, მინის გადასახადის გადახდებს, ფერმერულ (გლეხურ) მეურნეობათა სოციალური დაცვის გარანტიებს და ა.შ.

საბაზრო ეკონომიკა მჭიდროდ უკავშირდება სახელმწიფო მხარდაჭერის ეკონომიკურ ბერკეტებს. ამ უკანასკნელის უგულვებლყოფას მიეყვართ სოფლის მეურნეობის წარმოების დონის დაცემასთან, ინფლაციასთან, მოსახლეობის ცხოვრების დონის დაქვეითებასთან. თანამედროვე ეტაპზე სოფლად მწარმოების ყველა ფორმას სახელმწიფო მხარდაჭერა ორიენტირებული უნდა იყოს გარანტირებულ და ინდექსირებულ ფასებზე. ასეთი ფასები უნდა განისაზღვროდეს თითოეული წლისათვის, რომლის საფუძველზეც უნდა მოხდეს სოფლად მწარმე სუბიექტების მიმდინარე ხარჯების დაფარვა და მომგებიანობის მინიმალური დონის მიღწევა. თავის მხრივ, ფასების ინდექსაცია, უნდა მოიცავდეს პარიტეტულ ინდექსს, რომელიც დააზღვევს სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულ მწარმე სუბიექტებს წარმოების სამუალებებზე საბითუმო ფასების უკონტროლო ზრდისაგან¹. თეორიულ

1 Боев В.Р. Аграрный рынок и система ценообразования // В. Об.: Агрорные отношения теория историческая практика, Перспективи развития. М. Наука, 1998. с. 168-180.

ქრილში პარიტეტის კონცეფცია გვთავაზობს, რომ თანაფარდობა სოფლის მეურნეობის პროდუქტებზე ფასებს, საქონელსა და მომსახურებაზე რომელსაც მოიხმარს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მწარმოებელი მენარმე სუბიექტები უნდა იყოს მუდმივი. აგრარული პოლიტიკა საჭიროებს 100%-იან პარიტეტს, მაგრამ პრაქტიკაში ეს პირობა ყოველთვის არ სრულდება. მაგალითად, 1998 წელს აშშ-ში პარიტეტის ინდექსმა შეადგინა 54% (6:12) პრაქტიკაში პარიტეტის კონცეფცია ხორციელდება ფერმერთა პროდუქციაზე მინიმალური ფასების შენარჩუნებით. სხვადასხვა ქვეყანაში ეს პოლიტიკა ხორციელდება სხვადასხვა გვარად.

მსოფლიო პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ ფასების შენარჩუნება როგორც დროებითი ღონისძიება უზრუნველყოფს აგრარულ სექტორში რესურსების შემოდინებას და ხელს უწყობს წარმოების მოცულობის სწრაფ ზრდას. ჯარიტეტული ფასების გამოთვლის მრავალი მეთოდი არსებობს. ასე მაგალითად აშშ-ში პარიტეტული ფასები იანგარიშება 160 დასახელების სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციაზე ყოველთვის ურად ქვეყნის მაშტაბით (ცალკეული შტატების მიხედვით მისი გამოთვლა არ წარმოებს). 1933 წლიდან 1949 წლის ჩათვლით პარიტეტული ფასები გამოითვლებოდა შემდეგი წესით, მოცემული სახის პროდუქციის ფერმერულ სარეალიზაციო ფასს საშუალოდ 1910-1914 წლებში ამრავლებდნენ იმ პროდუქციას ფასების ინდექსზე რომლის შექმნასაც ახორციელებდნენ ფერმერები (პროცენტისა და გადასახადების ჩათვლით). აშშ-ში კონგრესის კანონის და მასში შეტანილი ცვლილების თანახმად 1950 წლის 1 იანვრიდან პარიტეტული ფასები გაიანგარიშება ეგრეთწოდებული ახალი მეთოდით, რომელიც მოიცავს შემდეგ საფეხურებს:

1. განისაზღვრება პროდუქციაზე ფერმერის სარეალიზაციო ფასი საშუალოდ წინა ათი წლის განმავლობაში. ამ ფასს ემატება სახელმწიფოს მიერ გაცემული დანამატი იმ პროდუქციაზე რომელზეც ეს არსებობს.

2. ამგვარად კორექტირებულ ფასს (საშუალოდ 10 წლის პერიოდისას) ყოფენ მოცემული პროდუქციის ფერმერის სარეალიზაციო ფასზე (სახელმწიფოს მიერ ფასზე დანამატის გათვალისწინებით) საშუალოდ ასევე 10 წლის განმავლობაში, რომელსაც

გააჩნია 1910-1914 წლების ბაზა. მიღებული შედეგი გვაძლევს პროდუქციის კორექტირებულ ფერმერულ საბაზრო ფასს 1910-1914 წლებისათვის.

3. 1910-1914 წლებში პროდუქციის კორექტირებულ საბაზრო ფასს ამრავლებენ თავის პარიტეტის ინდექსზე (190-1914=100), რომელიც შესაბამისია იმ წლის, რომლისთვისაც განმსაზღვრელია პარიტეტული ფასი.

მაგალითად: სიმინდზე პარიტეტული ფასის გაანგარიშება 1989 წლის ოქტომბრისათვის განხორციელდა შემდეგნაირად. აიღება საშუალოდ 1979 წლის იანვრიდან 1988 წლის დეკემბრის ჩათვლით სიმინდზე ფერმერის საშუალო სარეალიზაციო ფასი. ჩვენ შემთხვევაში სიმინდის ფერმერის სარეალიზაციო ფასმა კორექტირებულმა სახელმწიფო დანამატის გათვალისწინებით შეადგინა 45,7 აშშ დოლარი ერთ ტონაზე. ხოლო ფერმერთა ფასის ინდექსმა ამავე პერიოდისათვის შეადგინა 2,52. თუ გაყოფთ 45,7 აშშ დოლარს 2,52-ზე მივიღებთ კორექტირებულ საბაზრო ფერმერულ ფასს ერთ ტონა სიმინდზე 1910-1914 წ., რომელმაც შეადგინა 18,1 აშშ. დოლარი. თუ გავამრავლებთ ამ ციფრს 1989 წლის სექტემბრისთვის პარიტეტულ ინდექსზე, მივიღებთ ერთ ტონა სიმინდის პარიტეტულ ფასს, რომელმაც 1989 წლის ოქტომბრისათვის შეადგინა 67,7 აშშ დოლარი.

აგრარული სექტორის სახელმწიფო მხარდაჭერის ეკონომიკურ ბერკეტებში გამოიყენება ისეთი მაჩვენებლები, როგორცაა შრომის ნაყოფიერება, სუბსიდირება ფონდუკუგება, კაპიტალუკუგება, თვითრეგულირება და მთელი რიგი სხვა მაჩვენებლები.

სასოფლო-სამეურნეო სანარმოების საქმიანობის ეფექტიანობის შეფასებისათვის ჩნდება აუცილებლობა საანგარიშსწორებო ფასების მაჩვენებლების გამოყენების და შეფასებისათვის შესაძარის ფასებში, ასეთი ფასები უზრუნველყოფენ ეფექტიანობის მაჩვენებლების შესაძარისობას. თუ შემცირებული ფასების პირობებში დარგი ვერ უზრუნველყოფს საჭირო რენტაბელობას, მაშინ ეფექტის ხარჯზე, რომელიც გათვალისწინებულია შესაძარის ფასებში, არ შეიძლება განვახორციელოთ გაფართოებული კვლავნარმოება.

საქართველოშიც აუცილებელია გადაიხედოს სახელმწიფო დონეზე ფერმერული მეურნეობების მიერ განეული ხარჯების კომპენსირების საკითხი და სახელმწიფო რეგულირების დახმარებით შესაძლებელი გახდეს აგრარულ-პოლიტიკის იმგვარი წარმართვა, რომ მისგან მოდიოდეს მოსალოდნელი საშიშროების და კრიზისის გაფრთხილება და არა კრიზისები მართავდნენ ჩვენ აგრარულ ეკონომიკას

სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მწარმოებლებისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს წარმოებული პროდუქციის რეალიზაციის საკითხს. რადგან ფერმერულ მეურნეობათა უმრავლესობას დიდი პრობლემები აქვს წარმოებული პროდუქციის რეალიზაციაში, ამის გამო ხშირად ფერმერები იძულებულნი არიან არარეალურ ფასებში განახორციელონ წარმოებული პროდუქციის (ციტრუსი, ყურძენი, ხილი) რეალიზაცია გადამამუშავებელ-მრეწველობას საწარმოებზე და რეალიზაციიდან მიღებული შემოსავალი ხშირად ვერ ფარავს ხარჯებს და ფერმები განიცდიან ზარალს. აღნიშნული გარემოება არ აძლევს საშუალებას სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მწარმოებლებს განახორციელონ გაფართოვებული აღწარმოება და აღადგინონ საკუთარი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა, შეიძინონ და დანერგონ პროდუქციის წარმოების თანამედროვე ტექნოლოგიები.

განვითარებულ ქვეყნებში პირდაპირი სახელმწიფო სუბსიდიები მიმართულია პირველ რიგში არა წარმოების, არამედ მწარმოებელთა შემოსავლების დონის მხარდაჭერის სტიმულირებისაკენ, ასევე სტრუქტურული, სოციალური და რეგიონული პოლიტიკის განხორციელებისათვის, რომელიც არ არის დაკავშირებული უშუალოდ წარმოებასთან, მაგრამ უზრუნველყოფს ცხოვრების ხარისხის გაუმჯობესებას. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ სწორედ ეს პრინციპი უდევს საფუძვლად ევროკავშირის ქვეყნების აგრარულ პოლიტიკას. ევროკავშირის ერთიან აგრარულ პოლიტიკას საფუძვლად უდევს სოციალური მიმართულება სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მწარმოებლებისათვის, რადგან პირდაპირი საბიუჯეტო სუბსიდიები წარმოადგენენ ერთგვარ ფორმას სოციალური უზრუნველყოფისა. დღეისათვის ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყნებში აგრარული პოლიტიკის ძირითად შემადგენელს წარ-

მოადგენს აგრარული სექტორის სახელმწიფო მხარდაჭერა სხვადასხვა სახის სუბსიდიებით, დოტაციებით და შეღავათებით. სოფლის მეურნეობაში განეული ფინანსური დაბანდებები 1,5-2,0-ჯერ აღებულება ამ პროდუქციის საბაზრო ღირებულებას. ევროკავშირის ქვეყნებში ფერმერების მიერ წარმოებულ სასაქონლო პროდუქციის ღირებულებაში სუბსიდიებმა შეადგინა 45-50%. იაპონიასა და ფინეთში 70%. სოფლის მეურნეობის სახელმწიფო მხარდაჭერა წარმოადგენს ძირითად ფაქტორს სოფლის მეურნეობის პროდუქტებისა და სურსათის წარმოების გადიდებასა მსოფლიოს უმსხვილეს ექსპორტი ქვეყნებში, როგორცა აშშ-ში, კანადა და ევროკავშირი.

სოფლის მეურნეობის პირდაპირი სუბსიდირების ერთ-ერთი მთავარი ამოცანაა არახელსაყრელი კლიმატურ და ნიადაგობრივ პირობებში მყოფ რეგიონებში მწარმოებელთათვის გადახდების განხორციელება. ამას ნათელი მაგალითია ჩრდილოეთის ქვეყნები ფინეთი, ნორვეგია, ისლანდია. ფინეთში მეურნეობები, რომლებიც განლაგებულია ჩრდილოეთ განედის 62⁰ ზევით სახელმწიფო უხდის მწარმოებლებს გადიებულ სუბსიდიებს ჰექტარზე და სულადობაზე. ნორვეგიაში უზარმაზარი სახსრები ხმარდება ფერმერების მხარდაჭერას. დღეისათვის ერთ დასაქმებულზე თვეში ხდება 4 ათას ევრომდე სუბსიდის და დოტაციის გადახდა. ანალოგიური სუბსიდიები დაწესებულია სხვა ქვეყნებში, როდესაც ფერმერი ცხოვრობს და მუშაობს არახელსაყრელ ბუნებრივ პირობებში და არ ტოვებს საკუთარ ფერმას. ასეთი მიდგომები კომპენსაციის გადახდის მეტად მნიშვნელოვანია საქართველოსათვის. ამიტომ საქართველოს შეუძლია ამ კუთხით განვითარებული ქვეყნების გამოცდილების გამოყენება.

ამრიგად სახელმწიფო მხარდაჭერა განხილული უნდა იქნას როგორც სასოფლო-სამეურნეო სანარმოთა ხარჯების კომპენსაცია სასურსათო უსაფრთხოების საკითხის გადაჭრისათვის, მოსახლეობის დასაქმებისათვის, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების ეფექტური გამოყენებისათვის, აგროლანდშაფტის მხარდაჭერისათვის და სხვა. ყველა განვითარებულ ქვეყანაში სახელმწიფო ქმნის სოფლის მეურნეობაში ეკონომიკურ პირობებს აღწარმოებისათვის.

ლიტერატურა:

1. Борхунов Н. Методология обновления нормати ва бюджетного финансирования сельского хозяйства /Н. Борхунов// АПК: экономика, управление. – 2007. №7. с. 9-11.

2. Попова О.В. Государственное регулирование агропромышленного производства в за-рубежных странах и аграрная политика России: монография. Орел. ГАУ, 2014. 213 с.

3. საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგია 2015-2020 წ.წ. თბ., 2015 წ. 36 გვ.

4. მ. ნაცვალაძე, სოფლის მეურნეობის მდგრადი განვითარების ეკონომიკური მექანიზმი. თბ., 2009. გვ. 163.

REFERENCES:

1. N. Borkhunov. Methodology of Updating the Norm of the Budgetary Financing of the Rural Habitat. Borhunov // AIC: economy, management. - 2007. №7. from. 9-11.

2. Popova O.V. State regulation of agro-industrial production in foreign countries and agrarian policy of Russia: a monograph. Eagle. GAU, 2014. 213 p.

3. Georgia's Agricultural Development Strategy 2015-2020 Tb., 2015 y., 36 p.

4. M. Natsvlshvili, economic mechanism for sustainable development of agriculture. Tb., 2009 y, p. 163

**ECONOMIC MECHANISM OF STATE
SUPPORT FOR AGRICULTURE**

Zaza Goishvili
GT U, PhD student

RESUME

Under the economic support of the agrarian spheres, regulation of pricing is primarily considered and the formation of pricing according to market demand and supply of agriculture products, protectionist policy, financial credit support, tax regulation, state management of the field and agrarian bases.

The market economy is closely related to the state's support economic levers. The neglect of the latter leads to the decrease in the level of agricultural production, the inflation, the lowering of the living standards of the population.

In Georgia it is necessary to review at the state level the compensation issue of the expenses incurred by the farmers and with the help of state regulation to become possible to conduct agrarian-policy in such way, that from it come warnings about anticipated hazard and crisis and not the crisis were managing our agrarian economy.

Key words: Agrarian policy, reproduction, agrarian field, agribusiness, economic mechanism, state regulation, price rise, state support.